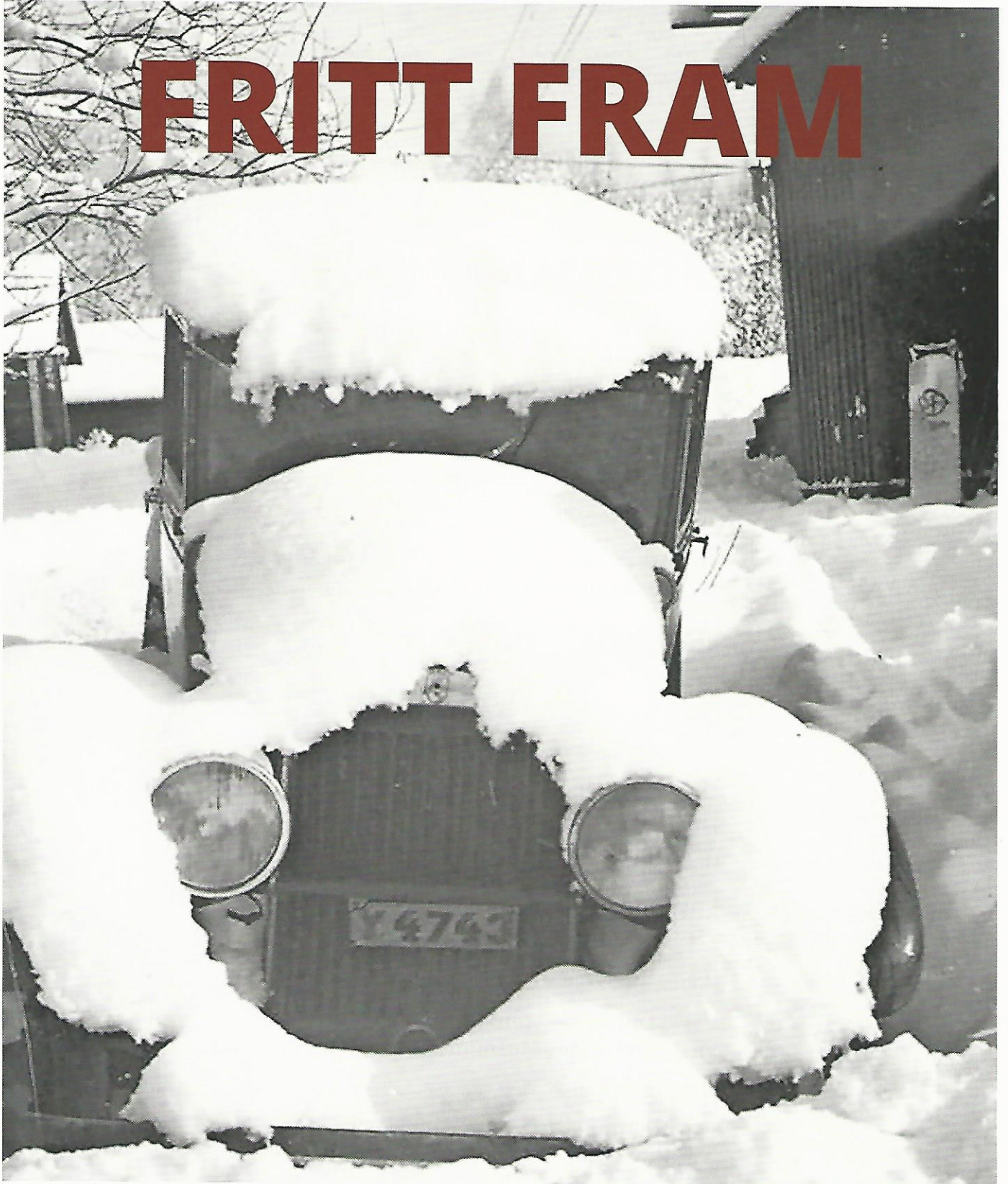


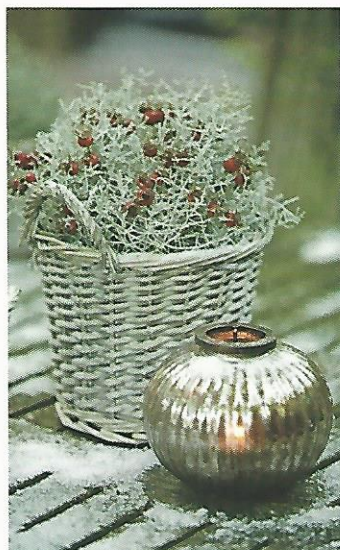
medelpad och ångermanland

HemBYGden

nummer 4 • 2019 • 50 kronor

FRITT FRAM





Vaggvisa på julafton

Lätt på tå i vinterstad
går en liten tärna
och bland palm och liljors blad
lyser kvällens stjärna.

Herden vaktar sina får
katten går i garnet.
Sorgens fula drake slår
lovar omkring barnet.

Sakta silar tiden sand,
kvällens ljus förtonar.
Årens vita vinterland
allting ont försonar.

Emil Hagström Lantarbetaren 1942

Läs mer om Sollefteåsonen Emil Hagström
<https://www.emilhagstrom-sallskapet.se/>

HemBYGden

medelpad och Ångermanland

Ansvarig utgivare

Margareta Johansson
Tel 070 263 38 50
margareta@vaxtfoto.se

HemBYGden i Medelpad och Ångermanland

Tidningen utges av Medelpads
och Ångermanlands Hembygds-
förbund i 4 nummer årligen.
Distribueras gratis i 10 ex till
samtliga hembygdsföreningar
anslutna till förbunden.

Prenumeration

Prenumeration 200 kr/år, sättes
in på BG 687-6163, ange
Prenumeration Hembygden
samt ditt namn och adress.

Redaktionskommitté

■ Margareta Johansson
Tel 070 263 38 50
margareta@vaxtfoto.se

■ Lena Landin

Tel 072 527 40 31
lena.landin@ramvik.com

Grafisk produktion och tryck

Ågrenshuset Produktion, Bjästa

Besök våra hemsidor

www.hembygd.se/medelpad
www.hembygd.se/angermanland

Omslagsbild

En Packard modell 1930. Senaste
ägare Bror-Otto Börlin i Ramvik,
där bilen gick som taxi 1934 -37
varefter den skrotades

Kommande nummer

Den ljusnande framtid är vår...

Manusstopp

27 februari

SSN 1100-0554

LÄS I DETTA NUMMER

Ledare	3
Hälsningar från Ångermanlands Hembygdsförbund	4
Grattis Gabriel	4
Ett minne.....	5
Skattjakt: Var är kistan?	5

En intressant tillbaka blick på vårt regionala förbunds tillblivelse en gång!..... 6-7

Hembygdskursen och hembygdsfesten i Sundsvall	8
Spökkväll i Örbäck	9
Tidiga insatser under asyltiden.....	9
Litteraturfestival	10

Om Lars Ahlin och hans konstnärsskap 11-12

Midvinterblot och att dricka jul	13-14
Behöver ni hjälp att söka pengar till olika projekt i era hembygdsföreningar	13-14
Borgsjö hembygdsförening Kanadabesök.....	15-16
Kommande kurser och konferenser	16

Verksamhet med temainriktning vid Västernorrlands Museum 17

Årets Hembygdsbok.....	18
Laura Fitinghoff.....	19-21
Apropå att Barnkonventionen blir lag 2020	22-23

Vi närmar oss mitten på november i skrivande stund.



LEDARE

LENA LANDIN

ordförande Ångermanlands hembygdsförbund

MARGARETA JOHANSSON

ordförande Medelpads hembygdsförbund

Hjulen snurrar allt fortare och nu avlöser firandena varandra. Skelett av "folk och få" och andra läskiga attiraljer ersätts nu av guld och glitter inför julfirandet. Men däremellan kommer advent, som en stillsammare (?) förberedelsestid. I varje fall förr, då adventstiden var en fastetid. Men det var då det! Nu avlöser julborden varandra och många tappar räkningen på antalet sittningar. Själv avstår jag fram till julafton och njuter några dagar för att sedan återgå till hederlig husmanskost som jag tycker trots allt är godare.

Hembygdsgrårdarna står kalla och övergivna, men glöm inte att titta till dem ibland. Det kan hända önskade saker... Glädjande nog kan vi konstatera att allt fler föreningar dock håller igång med verksamhet! Vintermarknad, julmarknad, julstuga, julpyssel och berättar- och musikaftnar m.m.! Vintern är också studiecirkelns tid. Passa på att lär er mer om Barnkonventionen förresten, <https://unicef.se/barnkonventionen/las-texten>, som efter nyår blir lag i Sverige och det berör oss.

Ett annat viktigt fokusområde de närmaste åren är Demokratin 100år! Ytterst viktigt att värna om för det är minsann ingen självklarhet som vi kan se i omvärlden och i viss mån även i vårt eget land. Läs mer och hämta material på riksdagens

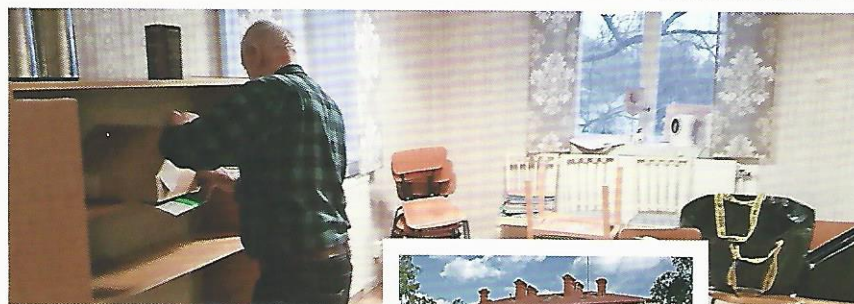
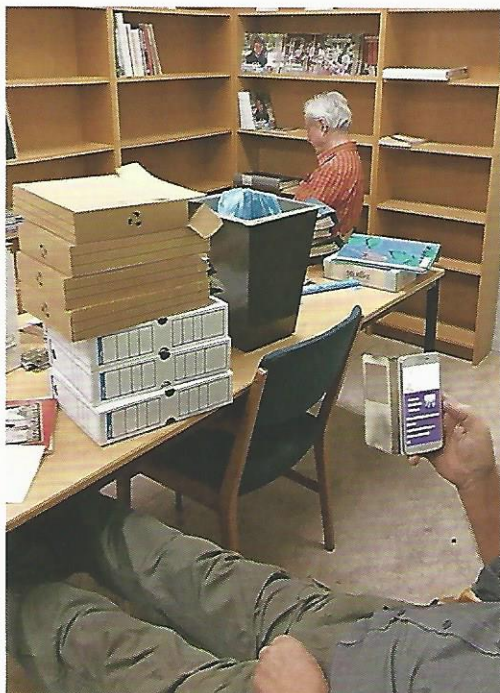
hemsida alldeles gratis firademokratin.riksdagen.se

Andra frågor som också berör oss är förändringar i landskapet, förhållande stad och landsbygd och icke minst den globala klimatfrågan! Allt börjar i det lilla dvs hos oss själva. Vi återkommer om det förstås men det nöter lite på julfriden...

I tacksamhet över att vi haft turen att födas och bo i ett land, befriat från krig och naturkatastrofer, med frisk luft att andas, rent vatten i kranarna och mat på bordet, får vi åter tillfälle att fira jul och sedan med spänning se fram emot ett nytt år! Glöm inte bort de som sitter ensamma hemma eller de nyanlända i närheten.

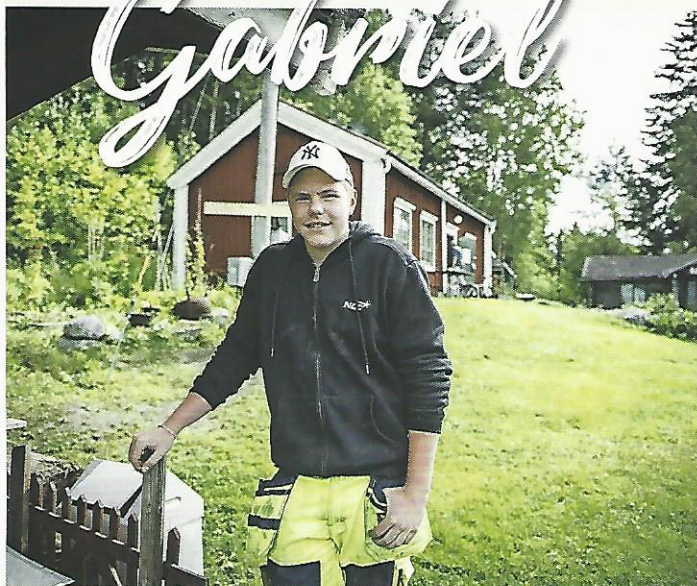
Med det önskar Ångermanlands och Medelpads Hembygdsförbund alla sina medlemmar och övriga vänner en berikande läsning av denna skrift och en riktig

God Jul
och ett
Gott Nytt
År!



GRATTIS

Gabriel



Gabriel Landin har belönats med Sparbankstiftelsens stipendium för sitt ideella kulturarbete i Indals hembygdsförening och i kulturföreningen VaDuVill. Gabriel är 17 år och är idag styrelseledamot i hembygdsföreningen och lägger ner ett stort arbete inom föreningen bland annat på Indals spelmansstämma. Vi gratulerar Gabriel till utmärkelsen "till unga ideella krafter i Västernorrland".

Hälsningar från Ångermanlands Hembygdsförbund

Det här Stenskolan i Bollsta-bruk, övergiven av Kramfors kommun för många år sedan, men övergick till föreningslivet efter renovering för de slantar det skulle kostat att riva den! Flott gjort! Nu huserar ett antal föreningar där med kanslier eller övningslokaler samt en större sal för uthyrning till fester och annat. En paraplyorganisation finns förstås i form av en styrelse för skolan.

Här håller också ÅHF till sedan flera år. Där har vi vårt kansli med bokförråd, skrifter och gamla protokollpärmor mm. Här samlas vi också oftast för våra möten, spec. vintertid.

Tisdagen den 19/12 bytte vi rum – trycket är hårt på föreningslokaler och PRO ville in och vi flyttade då ner en våning och blev sambo med Ytterlännäs Hbf, som också håller till där. En flytt är nyttig. Det vet alla som flyttat (jag har gjort

22 gånger!) Man hittar mycket rat som man kan slänga! Vi passade också på att rensa bland böcker och tidskrifter och sortera det sparade årgångsvis och annat radikalt! Fortfarande finns en del kvar som man ändå skulle vilja bläddra igenom, icke minst som redaktör för denna tidskrift! Det kan finnas "godsaker" att publicera på nytt.... Sedan blir sopsäcken.

Efter många timmars hårt arbete avslutades dagen och därmed årets arbete med ett litet julbord med gröt, skinka mm och fika och ett kortare sammanträde.

Och därmed önskar ÅHF alla sina föreningar och dess medlemmar och prenumeranter i övrigt ett Gott Nytt Hembygdsår efter en God och fridfull Jul!

Puss-och Kramfors!

Ett minne från en julafton när jag var barn

En julafton som jag aldrig glömmar. Jag är 5 år och jag och mina syskon sitter förväntansfullt i kammaren och väntar på tomten. Granen står fint klädd med levande ljus och glaskulor. Högst upp finns några vackra glasfåglar med vita stjärtar som känns som änglahår.

Nu hör vi tunga steg och det bultar på dörren! Våra föräldrar säger "välkommen" och in kommer en tomte helt invirad i mattor. Tomten var så lång så han fick böja sig för att kunna komma in genom dörren. Min lillasyster gallskrek men min äldre syster och jag tyckte att det var jättespännande. Min äldre syster och jag fick var sin "kissdocka" av tomten och vår lillasyster fick en trasdocka. Oh, vad jag hade längtat efter en "kissdocka" och nu var den min. Plötsligt är "kissdockorna" borta och vi söker överallt. Till slut hittar vi dem sönderklippta i en skrivbordslåda. Oj så ledsen jag blev. Vår lillasyster såg lite skamsen ut,

men inga nya dockor blev det utan pappa fick limma ihop dem.

fotnot: Tomten var vår förmåstants son som kommit hem från Amerika några dagar innan jul. Mina föräldrar höll det hemligt så att det skulle bli en överraskning på julafton.

**Eva Norberg Zetterfeldt
Gideå**



Skattjakt: Var är Kistan? av Karl-Ingvar Ångström

Har Du sett en gammal träkista, i regel med tre lås? Då har Du hittat byns arkiv med en massa unika gamla dokument och byakartor.

I Borgsjö-Haverö-Torps socknar i Ånge kommun genomfördes för några år sedan ett EU-projekt för att bevara och tillgängliggöra bykistorna i kommunen. Kommunen var projektägare men hembygdsföreningarna var mycket engagerade. Det var spännande att söka igen alla kistorna.

Enligt 1752 års normalbyordning skulle varje by i Medelpad och Ångermanland ha en särskild träkista för att hålla ordning på alla böter och avgifter som skulle betalas om någon inte följde byordningen. Det var stränga regler och om man inte följde dem fick man böta. Ganska snart tycks man dock ha gått över till att använda bykistorna som arkiv för byns kartor och handlingar. Många handlingar är unika, till exempel bystämmoprotokoll och kassaböcker. I någon bykista hittade vi dokument från 1400-talet. Många var från 1500- och 1600-talet. Särskilt i Medelpad där många domböcker brann upp 1888, är också yngre handlingar värdefulla.

Erfarenheterna från Ånge kommun är att bykistorna funnits i alla byar som bestod av mer än ett hemmansnummer. I finnbyar och i andra enstaka hemman finns det sällan bykistor.

På en del håll har man hört att det varit svårt att få komma åt bykistorna. Visst fanns det nitiska byåldersmän också i Ånge men det löste sig nästan alltid. Det är bara att påminna om att varje fastighet med skattetal i byn är delägare i bykista så ordnar det sig. Det går ju att kalla till en extra bystämma. I Medelpad anges skattetalet i mål och i Ångermanland i seland. Det gick 48 mål/seland på ett mantal.

Jag minns dock en gång när jag var på semester i Grekland så ringde mobilen och en i hembygdsföreningen berättade att en byålderman "råkat" ta med en byakarta när han höll auktion. Han hade inte reda på att det finns ett prejudikat på att byarna inte får göra sig av med kartor och lantmäterihandlingar. Så då var det bara att se till att allt ordnade upp sig.

Erfarenheterna från Ånge kommun visar klart att det är angeläget att hembygdsföreningarna arbetar med bykistorna. I ett kommande nummer av Hembygden ska jag återkomma med tips om hur man gör. Börja med att se ut någon person som kan vara sammanhållande för detta. Välj gärna någon utanför styrelsen. Ni har kanske någon intresserad släktforskare som kan läsa den gamla skrivstilen!

**Glöm inte att
fotodokumentera
era aktiviteter
och skicka till
HemBYgden!**



MIDVINTERBLOT OCH *att dricka jul*

Refererat av Mats Hedell, Hembygds- och Släktforskare Nolaskogs.

Kyrkan har varit bra på att ge existerande högtider en kristen tolkning – men var hittar vi julfirandets rötter?

Frågar man varifrån vårt julfirande kommer så brukar svaret bli att det rötter i hednisk tid, men har blandats med kristna traditioner, Jenny Nyströms tomtar och amerikansk kommersialism. Men det tål att skärskådas – mer ju längre tillbaka i tiden vi kommer.

Ett faktum är att vi vet väldigt lite om en förkristlig jul. Skriftliga källor är lika med noll och arkeologiskt material saknas. Den bild som skapades under nationalromantikens 1800-tal kretsar runt begreppet midvinterblot, en offerfest till gudarna. Djuroffer (blot) förekom bevisligen i förkristen tid, men bara en källa kopplar det till "midvinter".

Det var islänningen Snorre Sturlarsson som i sin "Heilmanskringla" säger att ett "huvudblot" ägde rum i gamla Uppsala – i februari! Men han skriver 200 år efteråt och är känd för att friskt blanda dikt och verklighet. Adam av Bremen skrev på 1000-talet om människooffer i "templet" i Uppsala – vart nionde år och utan koppling till midvinter. Hans bok (om ärkestiftet Hamburgs historia) ses idag som en fantasispäckad propaganda.

Men så har vi ordet jul, som tveklöst är germanskt. En gotisk källa från 600-talet stavade det "juleis" och en anglosaxisk

från 700-talet "geola" och "giuli". Det tycks vara namnet på en månad och inte en enskild högtid. Än idag firas ju i en månads tid från advent via Lusse/Lucia, jul, nyår och trettondagen fram till tjugondag Knut. Vi har också gamla germanska låneord i finskan: Juhla (högtid) och joulu (jul) som i dess språkliga frysbox förändrats mycket lite.

En egenhet fram på medeltiden är att det i engelska, norska och svenska källor talas om att dricka jul. Det har tolkats som att ordet har med öl att göra. Även härledningarna från hjul eller engelskans jolly har det gissats på. Men språkvetarna skakar på huvudet – ingetdera stämmer med germansk ljudutveckling.

Ordet jul är därför höljt i dunkel. Men sannolikt är att ett eventuellt hedniskt firande haft att göra med vintersolståndet. Ju längre norrut från kräftans vändkrets vi kommer desto viktigare tycks historiskt sett vinter- och sommarsolståndet liksom vårdagjämningen ha varit för folk.

På säkrare grund står vi när det gäller kristendomen. Kyrkan var skicklig i att ta till sig redan existerande högtider och ge dem en kristen tolkning. Därremot finns många åsikter om när på året Jesus föddes.



Ovanpå det ägde kejsar Augustus skattskrivning, som ingår i julevangeliet troligen rum år 7 före Kristus – så årtalet är nog inte rätt heller. Men nu är för all del julen inte den stora kristna högtiden – det är påskan med korsfästelsen och uppståndelsen.

Vissa julseder kan ha en lång historia. Till exempelvis att brödet skulle vara bakat, ölet bryggt och grisen slaktad den 11 december.

Då ska man komma ihåg att Sverige fram till 1753 använde sig av den julianska kalendern. Den innebar att vintersolståndet det året inträffade redan

10 december och det är väl troligt att det var just solståndet som styrde nämnda sysslor.

Dagens gregorianska kalender plockar ju bort alla jämna hundratal år som inte är jämt delbara med 400 från skottår – det vill säga år 2000 var ett skottår men år 2100 kommer inte att vara det. På så sätt går dagens kalender bara fel med ett dygn på 3000 år.

Från slutet av 1700-talet började nuvarande seder så sakta trilla in. Granen kommer från Tyskland till de högre stånden. I Västergötland börjar de av fromma skäl ersätta

► Lusse, eller Lussi, med Sankta Lucia från Sicilien.

Lusse var ett av de otaliga väsen våra vidskepliga förfäder trodde på. Under min uppväxt, och fortfarande, förekommer ordet "lussa" ofta när Lucia kommer på besök!

Det var bland annat ett av de tillfällen på året då äldre tiders studenter hade rätt att gå runt och tigga pengar till uppehållet. Det gällde även byarnas fattiga-

En gammal uppteckning säger att de skulle utsäga frasen: "En sup i mäk och en i min bolle, då ä min rättighet. I äldre tider dracks det ofta ur en rund "bolle" av horn eller trä!

Julkapparna har sina rötter i sent 1700-tal. De skulle kastas in genom ytterdörren efter att man "klappat" på den och raskt sprungit därifrån. Glöggen, pepparkakorna och julkorven kommer under 1800-talet. Så även adventsljusen, som så småningom

elektrifierades. Däremot är dagens julmat inte så traditionell – det mesta är från andra halvan av 1900-talet.

Julottan var givetvis obligatorisk. Julsången framför andra skrevs redan 1818 och dess tillkomst finns det en uppsjö av skrönor om. En säger att kantorn i österrikiska Oberndorf, Franz Gruber, var en suput som församlingen tröttnat på och gav en sista chans till julottan detta år, han klämde till med:

"Stille Nacht! Helige Nacht!
Alles schläft. Einsam wacht.
Nur das traute heilige Paar.
Holder Knab im lockigen Haar,
Schlafe in himmlische Ruh!
Schlafe in himmlische Ruh!"

Enligt myten fick han behålla jobbet. Sången lär ihop med La Paloma vara världens mest spridda, hur man nu mäter sånt. En annan skröna säger att en mus gnagt sönder bäl-

gen till orgeln så han fick plinka fram låten på gitarr.

Den amerikanske farbrorn med renspannet då, Walt Disney kommersialismen och överlastade julbord? Det står åtminstone mig upp i halsen så det hoppar jag över.

Men ingen julbeskrivning är komplett utan vår, det vill säga Jenny Nyströms tomte. Hon var 17 år när hon 1871 ombads illustrera Viktor Rydbergs "Lille Viggs äfventyr".

1881 kom så Rydberg med dikten tomten, som inte är en juldikt utan handlar om livets gåtor i allmänhet. Även nu bad han Jenny Nyström illustrera men göra tomten mindre grotesk än Lille Vigg. Det sägs att hon tog sin far till förebild. Resten är historia – ingen svensk har sedan dess undgått hennes bilder av tomten.

Den lille gubben var i folketronen en av vättarna som levde under jorden ("Di sma undar jordi, som det heter på

Gutamål). Han bodde dock på tomten och inte som sina artfränder i skogen. Våra förfäder missade sällan att ställa ut skålen med gröt till honom på julafton. Befanns den äten av nästa dag, så hade tomten varit framme. Hur det är med det får vi nog aldrig veta...

**Referat av Mats Hedell,
Hembygds- och Släktforskare
Nolaskogs.**



Ångermanlands hembygdsförbunds Jubileums- och minnesfond

Kom ihåg vänner och anhöriga med en
gåva till fonden för att gynna
verksamheten fr.a. med barn och unga.

Bg 687 – 6163 ÅHF Uppge Gåva till minne av .. XX.
För Minnesblad: 072 527 40 31 Lena Landin.

Bidrag ur fonden har under året 2019 delats ut till
Långsele-Graninge Hbf för sommarkolloverksamhet och
Spökkväll
Helgums Hbf för sommarkolloaktiviteter



Vill ni söka pengar till olika projekt i era hembygdsföreningar och få hjälp att utföra dem?

Jag tror att jag kan hjälpa er att söka, exempelvis hos Riksantikvarieämbetet som beviljar ekonomiskt stöd för olika projekt till ideella föreningar i hela landet. Projektpengar på Riksantikvarieämbetet måste man ansöka om i december 2019 och januari månad 2010. Det är därför viktigt att man hinner med ansökan i tid.

Om ni har frågor eller vill få kontakt med mig, mejla gärna till mig eller ring mig!

Katarzyna Forsberg,
tidigare antikvarie för samlingar och
digitalisering på Västernorrlands museum.
Tel. 070-380 09 30, katarzyna.forsberg@outlook.com